

УДК 334.012.64

Звонар Й.П.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету

БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті проаналізовано стан і тенденції розвитку малого бізнесу в Україні, визначено його значення у контексті розв'язання ряду соціальних та економічних проблем. Охарактеризовано бар'єри, що перешкоджають якісному розвитку малого підприємництва. Висловлено пропозиції щодо напрямів формування сприятливого середовища для ведення бізнесу в Україні.

Ключові слова: малий бізнес, ринкова економіка, підприємницький потенціал, соціальна відповідальність бізнесу, інфраструктура підтримки малого бізнесу, інноваційна активність.

Звонар Й.П. БАРЬЕРЫ НА ПУТИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ И ИНСТРУМЕНТЫ ИХ УСТРАНЕНИЯ

В статье проанализированы состояние и тенденции развития малого бизнеса в Украине, определено его значение в контексте разрешения ряда социальных и экономических проблем. Дана характеристика барьерам, которые мешают качественному развитию малого предпринимательства. Высказаны предложения по направлениям формирования благоприятной среды для занятия бизнесом в Украине.

Ключевые слова: малый бизнес, рыночная экономика, предпринимательский потенциал, социальная ответственность бизнеса, инфраструктура поддержки малого бизнеса, инновационная активность.

Zvonar Y.P. BARRIERS TO SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE AND TOOLS OF THEIR OVERCOMING

The state and tendencies of small business development in Ukraine have been analyzed in the article, its meaning in the context of solving a number of social and economic problems has been defined. The barriers to qualitative development of small business development have been characterized. Proposals concerning the areas of formation of favourable environment for doing business in Ukraine have been given.

Keywords: small business, market economy, entrepreneurial potential, social responsibility, infrastructure, small business support, innovation activity.

Постановка проблеми. Нині в Україні надзвичайно гостро постає проблема структурної перебудови економіки. Необхідно зазначити, що така перебудова повинна здійснюватися як у напрямі переорієнтації з галузей первинного виробництва, в межах яких здійснюється добування та первинна обробка сировини, і продукція яких має низьку додану вартість, на високотехнологічне, наукоємне виробництво, так і в напрямі суттєвого зростання частки продукції малого бізнесу у структурі ВВП. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки неможливе без якісного розвитку сегменту малого бізнесу, який завдяки гнучкості та адаптивності має значно вищий потенціал щодо подолання економічної кризи, ніж великий бізнес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років інтерес вітчизняних науковців до проблем становлення та якісного розвитку малого бізнесу як важливого інституційного сектору економіки постійно зростає. Зокрема, З.С. Варналій досліджував стан і перспективи становлення малого підприємництва в Україні у контексті регіонального розвитку [1]. В.В. Виговська аналізувала фінансові результати діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності та чинники, що визначають вищий рівень їх збитковості [2]. Дослідження Н.І. Галан присвячені досвіду зарубіжних країн щодо державної підтримки малого бізнесу [3]. Г.В. Камінчан досліджував особливості інноваційної активності малого та середнього бізнесу в Україні [4].

При цьому недостатньо дослідженим, на нашу думку, залишається питання щодо ідентифікації бар'єрів, що постають перед суб'єктами малого бізнесу в Україні. Більш глибокий аналіз цієї проблеми дасть змогу розробити дієві механізми подолання таких бар'єрів, враховуючи існуючі особливості

економічної, політичної та соціокультурної ситуації в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування перспектив розвитку малого бізнесу в Україні, визначення бар'єрів, які ускладнюють розвиток даного сегменту економіки, та окреслення можливих способів їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не викликає сумніву той факт, що широкий спектр економічних проблем як регіонального, так і макроекономічного характеру найбільш ефективно може бути вирішений шляхом стимулювання якісного розвитку малого бізнесу. На думку Б.В. Буркинського, В.М. Нижника та М.В. Ніколайчука, «...малий бізнес – це форма господарської діяльності, яка дає змогу заповнити ніші підприємництва, не охоплені великими компаніями через невеликі розміри ринкових сегментів, збитковість великих інвестицій, велику частку ручної праці, низьку технологічну організацію виробництва, виконання нетехнологічних операцій, потребу в особистому контакті зі споживачами тощо» [5, с. 106].

Особливе значення малого бізнесу для України проявляється ще й у тому, що, як зазначає А. Гідулян, він є базою для формування так званої «нової економіки» – великих сучасних компаній, створених не на уламках промислових підприємств колишнього СРСР, а «з нуля» [6, с. 40].

Аналіз даних Державного комітету статистики України щодо кількості суб'єктів малого бізнесу в Україні протягом останніх років свідчить про «вразливість» даного сектора економіки та його чутливість до макроекономічної ситуації в країні. Як видно з таблиці 1, найбільша кількість малих підприємств була зафіксована у 2013 році – 373,8 тисячі, у наступному ж 2014 відбулося досить стрімке зменшення даного показника – до 324,6 тисячі (на

Таблиця 1

Кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні протягом 2010–2014 років

	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 2013
Кількість малих підприємств, тис.	357,2	354,3	344,0	373,8	324,6	86,8
Кількість фізичних осіб – підприємців, тис. осіб	1805,1	1325,9	1235,2	1328,7	1591,2	119,8

13,2%). Можна припустити, що через поглиблення економічної кризи у 2015 році дана негативна тенденція збережеться.

Щодо фізичних осіб – підприємців, то найбільша їх кількість мала місце на початку аналізованого періоду, тобто у 2010 році – 1805,1 тис., після чого спостерігалось досить суттєве скорочення.

Інтенсифікація євроінтеграційних процесів створює для вітчизняних підприємців чимало нових викликів, пов'язаних, насамперед, із необхідністю швидкого переходу до ринкових засад господарювання. Нині, незважаючи на видимість ринкових перетворень, економічний устрій, що існує в Україні, не можна вважати ринковою економікою в її найбільш розвинутій формі.

Одною з важливих ознак ринкової економіки є відсутність бар'єрів для ведення бізнесу та реалізації підприємницького потенціалу. Однак в умовах, що нині склалися в Україні, існує чимало перешкод для вільного ведення бізнесу. Частина з цих перешкод пов'язана з нерозвиненістю або недосконалістю ринкових інституцій, тобто тих елементів ринкової інфраструктури, які призначені для обслуговування підприємництва (бізнес-центрів, консалтингових фірм). Такі перешкоди або бар'єри на шляху розвитку бізнесу можна назвати інфраструктурними; сюди також можна віднести відсутність механізмів державної підтримки суб'єктів малого бізнесу або ж, точніше, декларативність та недовість таких механізмів.

Суттєвою перешкодою для розвитку малого бізнесу в Україні є обмеженість підприємців у доступі до кредитних ресурсів, що викликано несприятливою кон'юнктурою на фінансовому ринку країни. Негативний вплив на бізнес здійснює і низький рівень платоспроможності населення, що суттєво скорочує місткість ринків більшості товарів та послуг споживчого призначення. Тобто йдеться про бар'єри економічного характеру.

Також не менш вагомими за ступенем впливу на розвиток бізнесу є перешкоди, пов'язані з чинниками корупції та бюрократизації (політико-адміністративні бар'єри). Корупційний характер суспільних взаємовідносин, у тому числі й у сфері господарської діяльності, створює штучний бар'єр для ведення бізнесу для чималої кількості осіб з високим підприємницьким потенціалом та креативним типом мислення, руйнує конкурентні засади ведення бізнесу. Високий рівень корупції в країні сприяє швидкому становленню великого бізнесу й утруднює розвиток малого.

Щодо засилля бюрократичних традицій, то вони, насамперед, є наслідком надмірного регулювання економіки, що, як відомо, є антиподом ринку. Бюрократія та корупція є спорідненими явищами, які значною мірою обумовлюють одне одного, тому, на нашу думку, з точки зору перешкоджання розвитку бізнесу їх доцільно розглядати як єдиний вид бар'єру політико-адміністративного характеру.

Соціокультурні бар'єри гальмують перш за все не кількісний, а якісний розвиток малого бізнесу, оскільки в їх основі лежать низька культура ведення підприємництва, нерозуміння соціальної відповідальності бізнесу, відсутність інноваційної активності підприємців (рис. 1).

Названі бар'єри у розвитку підприємництва значною мірою взаємопов'язані і створюють єдине несприятливе середовище для становлення малого бізнесу в Україні. Вирішення даної проблеми в силу її складності потребує системного підходу та об'єднання зусиль різноманітних державних та недержавних інституцій, політичної волі правлячих верств та бажання усього суспільства.

Подолання частини з перерахованих бар'єрів напряму залежить від покращення політичної та економічної ситуації в Україні, формування більш сприятливого інвестиційного клімату, від результатів боротьби з корупцією тощо. Однак при цьому неправильно ігнорувати й соціокультурний чинник впливу на розвиток малого бізнесу. Мається на увазі потреба у формуванні культури ведення бізнесу та засвоєння підприємцями норм і цінностей цивілізованого суспільства, розуміння засадничих принципів існування ринкової економіки. Проблемою у сфері малого підприємництва України також є низький рівень організованості суб'єктів малого бізнесу в питаннях захисту своїх прав та інтересів та кооперації діяльності.

Проблема соціальної відповідальності бізнесу часто залишається поза увагою при вивченні питань щодо його якісного розвитку.

Формування культури ведення бізнесу є одним із тих завдань, вирішення яких можливе за умови ефективної взаємодії та об'єднання зусиль державних структур (органів місцевої влади, центрів зайнятості, навчальних закладів) та громадських або приватних організацій (агентств регіонального розвитку, бізнес-центрів, бізнес-асоціацій тощо). Конкретними заходами у цьому напрямку можуть бути спеціальні

Рис. 1. Бар'єри для розвитку малого бізнесу в Україні

*складено автором

курси, семінари, тренінги, спрямовані на підвищення рівня економічної та юридичної грамотності.

В Україні склалася негативна ситуація, за якої переважна більшість осіб, що займаються підприємницькою діяльністю, не мають достатніх знань з економіки, менеджменту, маркетингу, що негативно впливає на рівень їх компетентності та перетворює бізнес на банальну діяльність з накопичення грошей, повністю нівелюючи при цьому соціальну функцію підприємництва. Тому формування культури ведення бізнесу є надзвичайно важливим та водночас складним завданням, без вирішення якого перехід підприємництва в Україні на якісно новий рівень є неможливим.

В більшості країн з розвинутою ринковою економікою основи економічних знань та підприємницької діяльності викладаються ще у школах під час вивчення спеціальних дисциплін. Такий підхід до навчання забезпечує як підвищення загального культурного рівня та освіченості молодих осіб ще до досягнення ними працездатного віку, так і розвиток ініціативності та творчого мислення, необхідних для успішної підприємницької діяльності. В подальшому продовження професійного навчання основам підприємництва забезпечується різноманітними інституціями – як навчальними закладами, так і бізнес-центрами, службами зайнятості, бізнес-інкубаторами тощо.

На нашу думку, першим кроком на шляху поліпшення середовища для ведення малого бізнесу та усунення названих бар'єрів є формування інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності. Це дасть змогу тією чи іншою мірою подолати інші типи бар'єрів: економічні (шляхом полегшення доступу до кредитів), політико-адміністративні (шляхом надання підприємцям допомоги юридичного характеру при реєстрації бізнесу, отриманні ліцензій, дозволів тощо) та соціокультурні (шляхом навчання засадам підприємництва та підвищення культури ведення бізнесу).

В країнах з високими показниками економічного розвитку вже давно сформувалася ефективна та багатофункціональна інфраструктура підтримки малого бізнесу, досвід створення та розвитку якої доцільно «взяти на озброєння» для забезпечення якісних перетворень у сфері малого підприємництва в Україні. Варто зазначити, що суб'єкти малого бізнесу в усьому світі стикаються якщо не з аналогічними, то з дуже подібними проблемами, тому і заходи та механізми їх підтримки є типовими та універсальними. Це дає змогу запозичувати передовий досвід розвитку інфраструктурного забезпечення підприємництва в країн з розвинутою ринковою економікою та з незначними корективами застосовувати його й у вітчизняних реаліях.

Інфраструктура підтримки малого бізнесу на даний час є багатофункціональною, тобто спектр видів допомоги, які надають її структурні елементи, є достатньо широким – від консультацій та навчання підприємців-початківців до лізингу обладнання чи надання в оренду приміщень на пільгових умовах.

За інформацією з регіонів, станом на 01.01.2014 в регіонах України діють 480 бізнес-центрів, 79 бізнес-інкубаторів, 50 технопарків, 538 лізингових центрів, 4148 небанківських фінансово-кредитних установ, 226 фондів підтримки підприємництва (з яких 23 створені за участю Українського фонду підтримки підприємництва), 3034 інвестиційних та інноваційних фондів і компаній, 4238 інформаційно-консультативних установ [7, с. 16].

Важливою функцією інфраструктури підтримки бізнесу є сприяння підприємцям у питаннях отримання кредитів для започаткування або розширення діяльності. В Україні склалася ситуація, за якої самі підприємці труднощі отримання кредиту часто називають ключовою проблемою, яка стримує або унеможливує розвиток їхнього бізнесу. Не менш проблематичним, ніж отримання кредитних коштів, для підприємців є обслуговування кредиту та його повернення, враховуючи надзвичайно невисокі відсотки. Однак високі відсотки за кредит на сьогоднішній день є цілком закономірним явищем, що обумовлюється низкою чинників: високими показниками інфляції, значним рівнем ризику при наданні кредитів, високою обліковою ставкою НБУ (з березня 2015 року її розмір становить 30%), нестабільністю макроекономічного та політичного середовища, вразливістю фінансово-банківської системи країни. У таких умовах без розробки механізмів підтримки малого бізнесу в питаннях залучення кредитів фактично будь-яке кредитування стає неможливим.

В багатьох країнах допомогу в отриманні кредитів суб'єктам малого бізнесу надають такі інституції як бізнес-інкубатори, бізнес-центри, кредитні спілки, фонди регіонального розвитку, венчурні фірми тощо. При цьому така допомога може набувати найрізноманітніших форм – від складання бізнес-планів для потенційних кредиторів (банківських установ чи кредитних спілок) до послуг лізингових компаній, які дають змогу підприємцям отримувати в лізинг виробниче обладнання чи інші основні засоби на пільгових умовах та з можливістю подальшого викупу.

Підвищення рівня інфраструктурного забезпечення підприємництва певною мірою впливає і на подолання соціокультурних бар'єрів розвитку бізнесу. Це відбувається як шляхом формування у підприємців розуміння засад здійснення соціально відповідального бізнесу, так і шляхом сприяння їхній інноваційній активності.

Нині в багатьох країнах світу поняття «інноваційна активність малого бізнесу» широко вживається в державних та регіональних програмах розвитку, а в деяких випадках воно навіть закріплено законодавчо з метою забезпечення підтримки запровадження інновацій суб'єктами малого підприємництва. В Україні ж інноваційна діяльність переважно ототожнюється з процесами модернізації виробничого обладнання чи технологій на промислових підприємствах. До моніторингу показників соціально-економічного розвитку регіонів входить тільки показник частки інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств [8]. Щодо інноваційної активності підприємств сфери послуг, то вона переважно залишається поза увагою Державного комітету статистики.

З метою переорієнтації економіки України на інноваційні засади розвитку необхідно, по-перше, розглядати інноваційну активність суб'єктів господарювання під значно ширшим кутом зору, не ігноруючи інновації у сфері послуг (в якій функціонує більшість суб'єктів малого бізнесу); по-друге, розробити механізми державної підтримки інноваційної активності та законодавчо закріпити пільги за підприємствами, що продукують та запроваджують інновації у різних їхніх формах.

Підвищення інноваційного потенціалу малого підприємництва є одним із головних напрямів політики державного регулювання малого і середнього бізнесу в Європейському Союзі. Поширеною є пряма підтримка розроблення інноваційних продуктів та

процесів через надання підприємствам грантів та пільгових кредитів, а також консультативної та інформаційної підтримки через мережу інкубаторних технологій [4].

Висновки. В ситуації, що нині склалася в Україні, створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу є чи не єдиним шляхом виходу з глибокої економічної кризи. Побудова цивілізованого ринкового середовища господарювання, в якому суб'єкти малого бізнесу можуть вільно вести господарську діяльність, є основною з цих умов. Подальші наукові дослідження в даному напрямі повинні охоплювати питання щодо обґрунтування механізмів фінансової підтримки сектору малого підприємництва в Україні в умовах економічної стагнації та політичної нестабільності, функціонування сучасної інфраструктури підтримки суб'єктів малого бізнесу в розвинутих країнах світу, вивчення світового досвіду перебудови національної економіки на ринкові засади з метою його пристосування до українських реалій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи [Текст] / З.С. Варналій // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – Ст. 64-73.
2. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 59-64.
3. Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід зарубіжних країн: [монографія] / Н.І. Галан. – Донецьк: ДНУ, 2007. – 118 с.
4. Камінчан Г.В. Інноваційна активність малого та середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Г.В. Камінчан // Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд» [Серія «Економіка». – 2015. – Том 2. № 12. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/415/595>.
5. Буркинський Б.В., Нижник В.М., Ніколайчук М.В. Ефективність використання трудового потенціалу: теорія і практика: монографія / Б.В. Буркинський, В.М. Нижник, М.В. Ніколайчук. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 223 с. – ISBN 978-966-330-081-8.
6. Гдулян А. Підходи до визначення суб'єктів малого і середнього підприємництва та їх застосування в банківській практиці / А. Гдулян // Вісник НБУ. – Липень 2011. – С. 40-45.
7. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. – К.: 2014. – 40 с. – Режим доступу: <http://dkrp.gov.ua/files/042dhf480c.doc>.
8. Ступко А.В. Інноваційна активність малого бізнесу в регіонах України [Електронний ресурс] / А.В. Ступко // Ефективна економіка. – 2010. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=155>.

УДК 657.421:631.11(477.44)

Коваль О.М.

*аспірант кафедри організації обліку та звітності
Вінницького національного аграрного університету*

СУЧАСНИЙ СТАН ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено сучасний стан основних засобів, тенденції і проблеми технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Вінницької області. Проаналізовано структуру сільськогосподарської техніки у Вінницькій області. Розглянуто шляхи державної підтримки в процесі оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: основні засоби, аналіз, управління, стан основних засобів, державна підтримка.

Коваль О.М. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

В статье исследованы современное состояние основных средств, тенденции и проблемы технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий Винницкой области. Исследована и проанализирована структура сельскохозяйственной техники. Рассмотрены пути государственной поддержки в процессе обновления основных средств сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: основные средства, анализ, управление, современное состояние основных средств, парк тракторов, государственная поддержка.

Koval O.M. THE CURRENT STATE OF FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF VINNYTSIA REGION

In the article the modern condition of fixed assets, trends and challenges of technical support agricultural enterprises of Vinnytsia region. Also investigated and analyzed the structure of agricultural machinery Vinnytsia region compared to the country. The ways of state support in the fixed assets of agricultural enterprises.

Keywords: fixed assets, analysis, management, current state of property, garden tractors, state support.

Постановка наукової проблеми та її значення. Однією із вагомих проблем сучасного стану сільськогосподарських підприємств є забезпечення належного рівня економічної безпеки аграрного сектору, яка останнім часом постає все гостріше. Ефективність функціонування економіки значною мірою визначається станом її основних засобів, які характеризують виробничі можливості галузей економіки, визначають темпи та масштаби її розвитку. У сучасних умовах діяльності сільськогосподарських під-

приємств стає актуальним дослідження проблем аналізу відтворення основних засобів, ефективності їх використання в умовах реалізації інвестиційних проектів, а також визначення напрямів активізації інвестиційної діяльності. Вирішує ці проблеми комплексний аналіз відтворення основних засобів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Фундаментальні теоретичні, методологічні аспекти ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств привертають увагу